

INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

**PROGRAM ORIENTUES
PËR PËRGATITJEN E PROVIMIT KOMBËTAR
TË MATURËS SHETËRORE**

LËNDA:

QYTETARI

Koordinatorë: Aurora Guxholli

VITI MËSIMOR 2011 – 2012

1. UDHËZIME TË PËRGJITHSHME

Programi orientues i Maturës Shtetërore për lëndën e qytetarisë synon t'u vijë në ndihmë hartuesve të provimit kombëtar të Maturës Shtetërore 2012 dhe mësuesve, të cilët i përgatisin nxënësit për provimin e kësaj lënde.

Programi orientues i Maturës Shtetërore 2012 për lëndën e qytetarisë është i ndarë në katër pjesë. Në pjesën e parë, përshkruhen udhëzimet e përgjithshme mbi synimin dhe përmbajtjen e programit orientues të provimit kombëtar të Maturës Shtetërore. Në pjesën e dytë, listohen linjat e programit lëndor, bashkë me përshkrimet përkatëse. Në pjesën e tretë, krahas linjave, janë renditur objektivat e përzgjedhur për t'u testuar në provimin kombëtar të Maturës. Objektivat e përzgjedhur përfshijnë konceptet, aftësitë dhe qëndrimet më të rëndësishme që kjo lëndë synon të përcjellë te nxënësit. Linjat dhe objektivat janë përzgjedhur nga programet lëndore të qytetarisë për klasën e 10-të dhe të 11-të. Në pjesën e katërt dhe të fundit, jepen në përqindje peshat e linjave të programit të lëndës së qytetarisë, duke respektuar peshën e orëve mësimore të përcaktuar në programin lëndor.

Për më shumë informacion, hartuesit e testit të Maturës, mësuesit dhe nxënësit mund të punojnë me tekstet e qytetarisë për klasën e 10-të dhe të 11-të.

2. LINJAT E PROGRAMIT

1. Ligji dhe ne

Sot, në çdo hap të jetës së përditshme, ne ndeshemi me ligjin. Ligji është rregullatori i tërë veprimtarisë njerëzore në të gjitha fushat. Ne duhet të jemi përgjegjës për zbatimin e ligjit. Në të njëjtën kohë, ne duhet të jemi përgjegjës edhe për cilësinë e ligjeve që rregullojnë jetën tonë.

2. Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut

Kushtetuta e Shqipërisë është ligji themeltar i shtetit. Aty e kanë fillësën të gjitha ligjet e veçanta që rregullojnë veprimtarinë njerëzore.

3. Familja

Familja është qeliza bazë e shoqërisë që ofron dashuri, mbrojtje, edukim. Ajo është shkolla e parë e të nxënit për jetën, për të bashkëjetuar me të tjerët. Si e tillë, ajo duhet të mbrohet për të kryer si duhet detyrat ndaj fëmijëve dhe shoqërisë.

4. Shkolla

Shkolla luan një rol të pazëvendësueshëm për rritjen dhe edukimin e fëmijës nga pikëpamja shoqërore dhe kulturore. Ajo jo vetëm i përgatit fëmijët për të hyrë të sigurt në botën e të rriturve, por edhe i aftëson të vetëzhvillohen e t'u përshtaten më mirë ndryshimeve të botës.

5. Fëmijëria

Fëmijë quhen personat nga 0 deri në 18 vjeç. Ata kanë të drejta dhe detyra. Ata duhet të kenë mundësi të rriten në një mjedis të qetë e të sigurt, duhet të mbrohen nga shfrytëzimi dhe nga dhuna. Në të njëjtën kohë, ata duhet të mësojnë të jenë të përgjegjshëm jo vetëm për vete, por edhe për të tjerët dhe për bashkësinë ku jetojnë.

6. Rritja e fëmijës, ndryshimet

Kjo moshë është një etapë e rëndësishme në formimin e botës emocionale dhe intelektuale të fëmijës. Në të njëjtën kohë, është një moshë që karakterizohet nga pasiguria dhe paqartësia. Për këtë arsye, fëmijët në këtë moshë kanë nevojë për mbështetje të madhe dhe të vazhdueshme nga të rriturit.

7. Puna

Puna është një e drejtë e sanksionuar në kushtetutë dhe e rregulluar me ligje të ndryshme. Ajo ndryshon në varësi të ndryshimeve ekonomike dhe shoqërore dhe është një ndër faktorët kryesorë të realizimit të çdo individi. Si e tillë, puna duhet të jetë një mundësi për të gjithë dhe asnjëherë nuk duhet të jetë një faktor që krijon dhe mbështet diskriminime për arsye të ndryshme.

8. Mjedisi

Mjedisi është burimi kryesor i jetës në tokë dhe, për këtë arsye, duhet ruajtur dhe përdorur me kujdes. Mjedisi sot përdoret në mënyrë të pabarabartë në vende të ndryshme të botës dhe kërcënohet nga faktorë të shumtë. Mbrojtja e tij është një domosdoshmëri jo vetëm për brezat e sotëm, por edhe për brezat e ardhshëm.

9. Shëndeti

Shëndeti përbën një të drejtë dhe një vlerë që duhet mbrojtur me kujdes. Ai sot rrezikohet nga armiq të shumtë, të cilët mund të shmangen me informacion dhe masa parandaluese. Në të njëjtën kohë, shëndeti është fushë e kërkimeve të shumta, që shoqërohen edhe me shumë pikëpyetje për njerëzimin.

10. Ushqimi

Ushqimi siguron energjinë bazë për funksionimin e organizmit njerëzor. Për të kryer si duhet detyrën për të cilën përdoret, ushqimi duhet të jetë cilësor dhe i kontrolluar. Çdo individ duhet të jetë i informuar për ushqimet që përdor, ose duhet të përdorë, dhe për ato që janë të dëmshme për organizmin e tij.

11. Konsumatori

Çdo individ është një konsumator. Si i tillë, ai është edhe objekt i abuzimeve të ndryshme, të cilat mund të shmangen, nëse merret informacioni i duhur jo vetëm për produktet që konsumohen, por edhe për të drejtat dhe detyrimet që individit ka si konsumator ndaj shoqërisë.

12. Siguria rrugore

Të gjithë jemi përdorues të rrugës. Në disa raste, jemi shkelës të rregullave të qarkullimit dhe, në disa raste të tjera, viktima të shkeljeve të të tjerëve. Njohja dhe zbatimi i rregullave do të shmangte shumë pasoja të rrezikshme për jetën tonë dhe të të tjerëve.

13. Informimi

Informacioni është thelbësor për çdo shoqëri demokratike. Ai është e drejtë dhe detyrim. Informimi është pushtet dhe, për këtë arsye, shpesh herë përdoret në mënyrë të padrejtë, në dëm të interesave të individëve, grupeve ose shoqërisë. Si i tillë, ai duhet të jetë vazhdimisht në qendër të shikimit kritik.

3. OBJEKTIVAT E PROGRAMIT SIPAS LINJAVE PËRKATËSE

Nr.	Linja	Objektivat
1	Ligji dhe ne	<ul style="list-style-type: none">- Të shpjegojë qëllimin e ligjit.- Të diskutojë për funksionet e ligjit në shoqëri.- Të identifikojë pasojat e veprimit apo mosveprimit të ligjit në shoqëri.- Të identifikojë vlerat që qëndrojnë në themel të ligjeve.- Të shpjegojë domosdoshmërinë e llojeve të ndryshme të ligjit në shoqëri.- Të evidentojë dhe analizojë faktorët që ndikojnë në qëndrimin e tij ndaj zbatimit të ligjit.
2	Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut	<ul style="list-style-type: none">- Të përshkruajë parimet kryesore të mishëruara në kushtetutën shqiptare.- Të argumentojë rëndësinë e mbështetjes në parimet e kushtetutës për hartimin dhe zbatimin e ligjeve.- Të argumentojë domosdoshmërinë dhe rëndësinë e përmirësimit të kushtetutës në përputhje me dinamizmin dhe veçoritë e jetës ekonomike, sociale e politike të shoqërisë.
3	Familja	<ul style="list-style-type: none">- Të përshkruajë evolucionin historik të familjes.- Të përshkruajë funksionet kryesore të familjes.- Të dallojë lidhjet që ekzistojnë ndërmjet zhvillimit demografik dhe plakjes së popullsisë.- Të përshkruajë disa nga problemet e familjes së sotme.

4	Shkolla	<ul style="list-style-type: none"> - Të argumentojë rëndësinë e mbrojtjes me ligj të së drejtës për arsimim. - Të përshkruajë ndryshimet e shkollës në vite. - Të përshkruajë mundësitë që ofron arsimimi në shkollë. - Të dallojë rolin e shkollës dhe të mësuesve. - Të tregojë disa nga problemet me të cilat përballet arsimi dhe shkolla jonë sot.
5	Fëmijëria	<ul style="list-style-type: none"> - Të japë përcaktimin ligjor të termit <i>fëmijë</i>. - Të përshkruajë përgjegjësinë civile dhe penale të fëmijëve sipas ligjit shqiptar. - Të përshkruajë ligjet shqiptare që kanë të bëjnë me mbrojtjen dhe kujdesin për fëmijët.
6	Rritja e fëmijës, ndryshimet	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë disa nga ndryshimet fizike dhe psikologjike që pëson para adoleshencës (10-14 vjeç). - Të rendisë disa nga problemet me të cilat përballet në jetën e përditshme me bashkëmoshatarët dhe të rriturit. - Të dallojë disa nga arsytet pse të rriturit dhe fëmijët kanë pikëpamje të ndryshme.
7	Puna	<ul style="list-style-type: none"> - Të japë një përcaktim të termave <i>punë</i> dhe <i>punoj</i>. - Të rendisë lloje të ndryshme punësh. - Të rendisë të drejtat dhe detyrimet e punëtorëve sipas legjislacionit shqiptar për punën. - Të rendisë disa nga hapat e domosdoshëm për të kërkuar punë. - Të përshkruajë tablonë e disa prej ndryshimeve kryesore që ka pësuar bota e punës në shoqërinë shqiptare dhe pasojat e tyre për botën e punës në Shqipëri. - Të përshkruajë disa nga tiparet kryesore të botës së punës në Europë dhe kërkesat që shtron ajo për të rinjtë shqiptarë, që dëshirojnë të jetojnë në të. - Të parashikojë pasoja në aspekte të ndryshme të jetës së fëmijës, qëndrime ose praktika të caktuara, që lidhen me punën e fëmijëve në familje ose në shoqëri.
8	Mjedisi	<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë rreziqet me të cilat përballet sot planeti ynë. - Të rendisë disa prej angazhimeve ndërkombëtare për mbrojtjen e mjedisit. - Të rendisë pasojat që ka prishja e ekuilibrave ekologjikë për planetin dhe jetën e njeriut dhe të parashikojë disa nga pasojat që kanë për brezat e ardhshëm zgjedhjet që bëjnë individët, grupet ose shteti. - Të përshkruajë detyrimet ligjore të shtetit shqiptar për mbrojtjen e mjedisit. - Të përkufizojë termin <i>zhvillim i qëndrueshëm</i>. - Të përshkruajë me fjalët e tij përmbajtjen e ligjeve kryesore për mbrojtjen e mjedisit dhe të zhvillimit të qëndrueshëm.

9	Shëndeti	<ul style="list-style-type: none"> - Të japë një përkufizim për shëndetin. - Të rendisë rreziqet kryesore që kërcënojnë shëndetin. - Të shpjegojë rëndësinë e informacionit dhe të parandalimit për mbrojtjen e shëndetit. - Të përshkruajë dëmet që shkaktojnë disa prej armiqve të shëndetit, si: droga, alkooli, duhani etj. - Të argumentojë, bazuar në ligjin shqiptar, rëndësinë e luftës kundër këtyre armiqve të shëndetit.
10	Ushqimi	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë ç' do të thotë të ushqehesh. - Të përdorë, duke u mbështetur edhe në njohuritë e marra nga lëndët e tjera (biologji, kimi) konceptet kryesore fiziologjike, që lidhen me të ushqyerit, për përshkrimin ose argumentimin e qëndrimeve të ndryshme qytetare. - Të rendisë disa nga ushqimet më të shëndetshme mbi bazën e kriterëve shkencore. - Të shpjegojë rëndësinë e të ushqyerit në mënyrë të baraspeshuar. - Të përshkruajë disa nga sëmundjet që lidhen me qëndrimin ndaj të ushqyerit. - Të dallojë ushqimet natyrore e të shëndetshme nga ato të ndryshuara. - Të përdorë ligjin shqiptar që mbron të drejtat e individit në fushën e ushqimit, për të mbrojtur veten dhe të tjerët nga ushqimet e ndryshuara.
11	Konsumatori	<ul style="list-style-type: none"> - Të përcaktojë përmbajtjen e konceptit konsumator dhe të përshkruajë të drejtat dhe detyrimet e konsumatorit. - Të përshkruajë disa nga faktorët që ndikojnë në sjelljet e konsumatorit - Të analizojë dhe të përshkruajë elementet kryesore të kontratës së shitblerjes. - Të shpjegojë elementet dhe rëndësinë e garancisë për respektimin e të drejtave dhe të detyrimeve të konsumatorit. - Të përshkruajë funksionet e reklamës dhe të analizojë raste të keqpërdorimit të saj, si shkelje të interesave dhe të të drejtave të konsumatorit.
12	Siguria rrugore	<ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë sinjalet kryesore rrugore që rregullojnë qarkullimin e këmbësorëve, të biçikletave, të motoçikletave dhe të automjeteve. - Të marrë vendim për lëvizjen e tij në rrugë në përputhje me rregullat e qarkullimit rrugor.
13	Informimi	<ul style="list-style-type: none"> - Të përcaktojë konceptin <i>informacion</i>. - Të përshkruajë mjetet kryesore tradicionale dhe të reja të informacionit. - Të flasë për mundësitë dhe kufizimet e informacionit. - Të përshkruajë ligjin shqiptar të medias.

4. PESHA SIPAS LINJAVE

Nr.	Linja	Pesha (në përqindje)
1	Ligji dhe ne	7%
2	Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut	7%
3	Familja	8%
4	Shkolla	6%
5	Fëmijëria	8%
6	Rritja e fëmijës, ndryshimet	7%
7	Puna	8%
8	Mjedisi	9%
9	Shëndeti	8%
10	Ushqimi	7%
11	Konsumatori	7%
12	Siguria rrugore	9%
13	Informimi	9%
Totali:		100%